

Sporný doklad pravěkého osídlení z Golčova Jeníkova, okres Havlíčkův Brod

Disputable finding of a prehistorical settlement from the cadastral territory
of Golčův Jeníkov, district of Havlíčkův Brod, East Bohemia, Czech Republic

ZDENĚK PEHAL

Abstract:

In the Museum of the Highlands (Muzeum Vysočiny) in Havlíčkův Brod, one pottery fragment is deposited from the Early Iron Age, marked as "Golčův Jeníkov, 1966", but its origin is disputable. The finding was published in the Catalogue of prehistorical findings from the district of Havlíčkův Brod in 1981. Regarding the fact that prehistorical findings of a settlement from this district are very rare, each item should be confirmed. The author's search has shown that the fragment does not come from Golčův Jeníkov, nor from the district of Havlíčkův Brod.

Moreover, in the 1950s, a degradation of two prehistorical sites near Golčův Jeníkov (an urnfield and a settlement from the Early Iron Age) occurred at the same time due to the beginning of subsoil ploughing by wheeled tractors. The recent systematical survey by the autor has confirmed a complete extinction of findings (pottery fragments) on those sites as well as on the whole territory of Golčův Jeníkov.

Although the documented border line of a prehistorical settlement from the Early Iron Age is situated only 7 km NW of Golčův Jeníkov, it is little probable that pottery fragments could be still found on the territory of Golčův Jeníkov and the whole district of Havlíčkův Brod, due to the measure of damage of the soil by ploughing.

Key words:

an urnfield and a settlement from the Early Iron Age, surface surveys, prehistorical findings, district of Havlíčkův Brod, prehistorical settlement near of Golčův Jeníkov

V létě 2003 jsem byl upozorněn Pavlem Rousem z Muzea Vysočiny v Havlíčkově Brodě na zajímavý předmět, kterého si všimnul při kontrole pravěkých nálezů v depozitáři a který by mohl pocházet z katastru Golčova Jeníkova. Jde o velký keramický zlomek, o němž zápis v kartotéce¹ o této položce uvádí, že ji „předal v roce 1966 do Okresního muzea Václav Hejčl, administrátor farního úřadu v Lomnici nad Popelkou, dříve v Golčově Jeníkově.“ Tento nález byl publikován včetně kresebné dokumentace (Rous 1981, 10, tab. 9 a Pajerová, 2010, 29).² Protože o osobě, která artefakt do muzea předala, nebyly k dispozici žádné bližší údaje a pracovník muzea, který v době předání v muzeu pracoval, bohužel nedlouho předtím³ zemřel, byla otevřena plocha pro nejrůznější spekulace. O to zajímavější, že zdánlivě mohly, byť nepřímo, potvrdit mnou publikované údaje o beze stopy zaniklém pohřebišti (obr. 4, 5 a 6, poloha „4“) ze starší doby železné (Pehal 2002, 21) a nejenom o něm. To byl důvod pro pečlivé zjištění všech možných informací o tomto nálezu.

A tak jsem začal pátrat po osobě Václava Hejčla v naději, že se mně podaří zjistit něco konkrétního k tomuto nálezu, pro poznání pravěku v této oblasti tak důležitého. Skutečnost byla ovšem, jak to už často bývá,

1 Muzeum Vysočiny Havlíčkův Brod, Katalog archeologických lokalit.

2 Kulturní zařazení artefaktu do starší doby železné tehdy nezávisle na sobě a shodně provedli Antonín Beneš z muzea v Plzni a Vít Vokolek z muzea v Hradci Králové.

3 Karel Kvaš, dlouholetý zaměstnanec muzea v Havlíčkově Brodě zemřel v roce 1995.

střízlivější nežli moje očekávání a potvrdila dávno známou skutečnost, že i v regionální práci, má-li posloužit i budoucím generacím jako solidní zdroj informací, je třeba ostražitě vážit, přebírat a kontrolovat fakta. Tak především bylo pro mne příjemným překvapením, že zmíněný Václav Hejčl (narozen 1947) je dosud naživu (nyní působí jako farář v Malých Svatoňovicích, okres Trutnov) a k celé záležitosti mně poskytl řadu podrobných informací, za které mu tímto děkuji. Telefonicky jsem s ním hovořil dne 9. 8. 2003 a s odstupem času ještě následující den. Nevzpomínal si, že by kdy předal do muzea v Havlíčkově Brodě jakýkoliv artefakt, což je v celé záležitosti zásadní informace. Sdělil mně, že jako zájemce o archeologii se zúčastnil jako student stavební průmyslovky v roce 1966 prací v Hradci Králové na Žižkově náměstí, kde se tehdy zkoumaly středověké domy, a to bylo naposledy, co držel v ruce keramické zlomky (které předal do muzea v Hradci Králové). Jinak se zajímal, a to i v době svého působení v Golčově Jeníkově (a zajímá se dodnes), o církevní památky. Na svoje působení v Golčově Jeníkově (v letech 1975–1978) si pamatoval dobře, v době, ze které pochází zápis v muzejním depozitáři (1977), tam skutečně působil, ale bohužel nepotvrdil, že by kdy držel zmíněný fragment keramiky v ruce, a nevzpomínal si na něco takového, spíše to kategoricky popřel. Předchozí řádky původ keramického zlomku z Golčova Jeníkova silně zpochybňují (i když je nutno vzít u Václava Hejčla velký časový odstup, se kterým jsem se na uvedené věci ptal). Jak se artefakt dostal do souvislosti s Golčovým Jeníkovem, je mně záhadou a patrně jí zůstane navěky. V každém případě je silně zpochybněna provenience tohoto nálezu a u jedné z mála položek pravěkých keramických zlomků, u nichž je uveden původ z okresu Havlíčkův Brod, je možné učinit minimálně otazník.⁴

Jeden z důvodů tohoto příspěvku je ovšem skutečnost, na kterou jsem v předchozích letech narazil při sledování okolí Golčova Jeníkova a pro kterou by ověření původu keramického zlomku mělo zásadní význam. Moje nevlastní matka Jana Pehalová mně totiž ukázala v terénu místo nedaleko údajného zaniklého pravěkého pohřebiště⁵, kam chodila na procházky se svým dědou, panem Antonínem Houžvičkou, který tam kolem roku 1955 sbíral keramické zlomky⁶ (determinované Jaroslavem Petrbokem přímo v terénu, což Janě Pehalové utkvělo v paměti), dle jeho slov „pocházející z pravěké osady“. Osobně nemám důvod pochybovat o existenci tohoto sídliště⁷, ale bohužel se nedochoval stejně jako u pohřebiště žádný dokladový materiál, proto jsem nucen ve vztahu k těmto lokalitám zachovávat rezervovaný postoj vyjádřený zde na tomto místě použitím adjektiva „údajný“, ačkoliv o jejich existenci vůbec nepochybuji, a tak jsem to v případě pohřebiště i publikoval (Pehal 2002, 21). Sedlák, který je rozorál⁸ a tím ho objevil, měl snahu odevzdat nějaké nádoby do místní školy v Golčově Jeníkově a snad i do muzea v Čáslavi. Nedochovalo se ovšem nic.⁹

4 Práce, v níž je uveden (Rous, 1981), zůstává samozřejmě pro poznání pravěku Havlíčkobrodska zcela zásadní a na tomto místě děkuji Pavlu Rousovi, jehož pečlivost a následné upozornění pomohlo celý problém alespoň částečně osvětlit.

5 Nalézalo se v poloze přibližně vztahené k pomyslnému středu tehdejší nálezové plochy ZM 10, 13–43–08: Z 100, J 17 mm. Pole na svahu, nejvýš několik málo desítek hrobů, každý obložen kameny, svrchu krytý kamenem, uvnitř jedna, nejvýš dvě nebo tři nádoby s popelem a jakoby rozdrčenými úlomky kostí.

6 Podle vzpomínek se jednalo o hrubší, hůře pálenou keramiku, která se drobila v ruce a nalézala se na malé ploše několika málo desítek metrů čtverečních. Oba nálezci, Ant. Houžvička a Jar. Petrbok se nad nimi začali dohadovat, nakonec zvítězil názor Petrbokův, totiž že šlo o malé pravěké sídliště, které s blízkým pohřebištěm nemělo nic společného. Tolik se podařilo vytěžit ze vzpomínek Jany Pehalové. V těsné blízkosti této plochy proběhla v roce 2000 skrývka zeminy pro silniční obchvat Golčova Jeníkova, mnou prováděné sledování bylo negativní.

7 Nalézalo se v poloze přibližně vztahené k pomyslnému středu tehdejší nálezové plochy ZM 10, 13–43–13: Z 86, J 358 mm.

8 Jmenoval se Sýkora a k nálezu došlo v letech 1950–1953, místo nálezů a nádob ukázal mojí nevlastní matce a jejímu dědovi. Kromě raných dětských vzpomínek mojí matky, naštěstí poměrně detailních, vše zcela zapadlo.

9 Nepovažoval bych za nutné to zde tak podrobně rozebírat, kdyby ze stejného období nepocházela zcela nezávisle na tomto jiná vzpomínka, a sice pana Františka Pochmona z Golčova Jeníkova. Jmenovaný mně sdělil náhodou a v jiné záležitosti, že jeho strýc s místním řídícím učitelem Kudrnou sázeli v roce 1949 kus lesa nedaleko židovského hřbitova směrem k poloze „Na klučeninách“. Přesněji bohužel nebyl schopen po těch letech místo lokalizovat. Ze dna některých jamek vybrali tam nalezené keramické zlomky a když je přinesli do muzea v Čáslavi, tak jim bylo sděleno, že citují: „jsou to střepy po nějakých cikánech“. Poté je zahodili. František Pochmon, který mně to vyprávěl a zmíněné artefakty viděl na vlastní oči, bohužel u jejich vykopání a pokusu o předání do muzea nebyl. Přesto ho považuji za důvěryhodného svědka, který si to neměl důvod vymýšlet. Okolní pole znám dobře i jejich negativní sběry. Les ukrývá

Takto lokalizovaná „pravěká osada“ (obr. 4, 5 a 6, poloha „5“) se nalézala asi 500 metrů jihojihozápadně od zaniklého pohřebiště, její přesné místo pomohla (přes scelování polí a rozorání hlubokého úvozu, který k poloze přiléhá) uchovat v paměti přiléhající polní cesta do sousedních Vohančic. Celou tuto oblast jsem znal z hlediska povrchového průzkumu velmi dobře z opakovaných sledování za předchozích více než deset let, ale po této podstatně upřesňující informaci jsem uvedené místo a okolí, zvláště terasu západně odtud nad Vohančickým potokem, prochodil takřikajíc „centimetr za centimetrem“, bohužel opět s negativním výsledkem. Pouze omleté, ale zřetelně patrné fragmenty středověké keramiky z nedaleké středověké sídlištní lokality¹⁰ (obr. 4, 5 a 6, poloha „1“) potvrzovaly, že její odolnost na povrchu ornice v porovnání s pravěkou je výrazně větší (Kuna 1994, 30 a Kuna 2004, 309). Východním směrem od těchto poloh (a od hlavní silnice číslo 38), na poli přiléhající ke kapličce „U svatého Jana“ jsou místa, k nimž se ve vzpomínkách Jany Pehalové váží výrazné nálezy učiněné jejím dědou ve stejném období jako předchozí, totiž fragmenty keramiky a kamenné nástroje. U vědomí této informace jsem těmto polím věnoval značnou pozornost, s politováním však dosud bez valného výsledku. Pouze náhodný nález pazourkového jádra na poli nedaleko od kapličky představuje dosud nejstarší doklad alespoň občasné přítomnosti pravěkého člověka, mezolitického lovce.¹¹ Protože se jedná o izolovaný nález, je na místě určitá skepse a opatrnost pramenící z toho, že mezolitická drobnotvará industrie bývá na místě obvykle ve shlucích. Polohu sleduji ovšem stále a plánuji i do budoucnosti, další nálezy při orbě nelze vyloučit.¹²

A tak stále platí, že nejbližší spolehlivě doložené pravěké osídlení se nalézá mezi obcemi Bratčice, Hostovlice a Okřesaneč (vše okres Kutná Hora). Tato místa představují výběžek osídlení Čáslavské kotliny v pravěku, kde provádím od počátku 90. let 20. století systematické a opakované povrchové sběry za účelem jejího přesnějšího vymezení. Je zajímavé, že v takto definované oblasti na ploše asi 4 km² se jeví poměrně ostrá hranice v osídlení poznatelném povrchovým sběrem, jak je dobře patrné z přiložené mapy (obr. 3). Povrchový průzkum polí tohoto mikroregionu, který jsem provedl (a stále provádím) v uvedeném období, naznačuje výraznou kumulaci osídlení ve dvou oblastech, které, jak se zdá, tvoří dva samostatné areály. Jednak je to plocha východně od obce Bratčice, na kterou jsem náhodně narazil při sledování výkopu pro plynovod v létě 1998.¹³ Tento výkop byl zajímavý mimo jiné v tom, že poskytoval průřez půdními profily z Čáslavska směrem k jihovýchodu na Vysočinu, zde konkrétně až do Podmok (okres Havlíčkův Brod). V jeho profilu (na sprašovém podloží) byly dobře patrné a hojné pravěké objekty až zhruba na úroveň silnice mezi obcemi Bratčice a Hostovlice. Poté z profilu vymizely, až asi 500 metrů od silnice se náhle objevily pravěké objekty na sprašové hlíně (obr. 3, poloha 2). Protože druhý den došlo bohužel k zahrnutí výkopu, mám k dispozici pouze orientační náčrtek profilu a keramický materiál dostatečně reprezentativní na to, aby bylo možné spolehlivě datovat toto osídlení do střední fáze lineární keramiky ve smyslu chronologie vypracované pro Bylany a Močovice (Pavůl – Rulík 1996, 652). Zde se také měnila půdní struktura a podloží směrem k horšímu, docházelo k postupné degradaci sprašového podloží až k jeho nahrazení rozvětralou horninou se ztenčením vrstvy

rozsáhlou plochu se zbytky po těžbě nejspíše zlata, jedná se patrně o důlní pole. Z tohoto důvodu může tamní dosti rozsáhlý masiv lesa skrývat nedotčené nálezové situace, proto pracovně uvažuji o středověku. V každém případě toto dobře ilustruje potíže, s jakými se dají dohledávat informace o starší historii a s čím vším se dá také setkat. Tento okrajový detail samozřejmě nesnižuje nezastupitelný význam regionálního muzea v Čáslavi a neznamená ani kritiku této zasloužilé instituce, bez níž si nelze představit poznání regionu.

¹⁰ Pehal 2002, 26, 30. ZM 10, 13–43–13: Z 100, J 330 mm.

¹¹ Tento ojedinělý nález (v poloze ZM 10, 13–43–13: Z 150, J 329 mm) jsem dosud nepublikoval, v budoucnu plánuji kompletní publikaci (včetně kresebné dokumentace) těchto několika málo kamenných nástrojů, které se mně podařilo v regionu získat. Artefakt jsem sice nesebral já osobně, nýbrž sběratel minerálů pan Josef Pánek z Kolína – Štítar na podzim roku 1990, ale předal mně ho několik hodin po objevu i s nálezovými okolnostmi, takže tento považuji za zcela důvěryhodný. Nález je zajímavý, protože představuje nejstarší doklad lidské činnosti na Golčovojevíkovsku ze střední doby kamenné (za jeho laskavou determinaci děkuji Slavomilu Venclovi z Archeologického ústavu v Praze).

¹² Podle Slavomila Vencly nejsou výjimkou takové lokality, kde jsou pouze ojedinělé nálezy štipaných nástrojů jako zde, a pouze při dlouhodobém sledování je možné odhalit další mikrolitickou industrii.

¹³ ZM 10, 13–43–02: Z 390, J 120 mm.

ornice. Na jaře roku 2000 došlo nedaleko k menším výkopům pro plynovod (obr. 3, poloha 1), kde se také objevily sídlištní objekty datovatelné do tohoto období.¹⁴ Všechny tyto objekty byly v podorničí mimo dosah orby (tloušťka ornice zde byla asi 40–50 centimetrů). Proto mě nepřekvapuje, že v povrchovém průzkumu tohoto areálu registruji v současné době pouze ojedinělé neolitické keramické zlomky, nejspíše z částečně naoráných objektů.¹⁵ Takto vymezuje povrchová prospekce neolitický sídlištní areál na terase pravého břehu potoka Brslenky a izolovaně vysunutý až na samý okraj pravěkého osídlení Čáslavské kotliny. Opakované sledování levého břehu tohoto potoka a dále jeho okolí až k Podmokům (okres Havlíčkův Brod) bylo negativní.

Poněkud jiná je situace směrem k nedaleké obci Hostovlice, kde mám k dispozici hojný sběrový materiál z posledních let, bohužel bez možnosti konfrontace s profily výkopů. Jihozápadně od této vesnice kolem prameniště a na svazích nad potůčkem je rozsáhlý sídlištní areál v pravěku osídlený jako polykulturní lokalita.¹⁶ Nálezy sprašových konkrementů – cicvárů indikují jako podloží spraš. Keramické zlomky jsou především soustředěny kolem potůčku, kde jsou poměrně dobře dochované, nepříliš omleté (poloha „3“ a „6“). Rozptýlený fragmentární pravěký materiál lze ovšem najít i na sousedních polích, konkrétně východním směrem od potůčku směrem k silnici (poloha „5“) a na poli jižně od železniční trati (poloha „7“). Na přiložené mapě (obr. 3, poloha „3“, „4“, „5“, „6“ a „7“) je dobře vidět rozloha tohoto sídlištního areálu a jeho „vysunutí“ na samý okraj pravěkého osídlení Čáslavské kotliny (jde o nejvýchodnější povrchovým sběrem doložené pravěké osídlení ve směru na Českomoravskou vrchovinu v poloze „4“). Zatímco nálezy v areálu u obce Bratčice pocházejí výhradně z období lineární keramiky, tak polykulturní osídlení u Hostovic je rámcově datovatelné do neolitu, mladší doby bronzové, starší a mladší doby železné a středověku. Keramické zlomky zařaditelné do neolitu jsou dosti fragmentární a omleté, ale v porovnání s materiálem z výkopů u Bratčic, který je podstatně lépe dochován a tedy i určitelný, lze soudit, že se také jedná o fragmenty lineární keramiky.¹⁷

Zatím se nepodařilo doložit jasné doklady pravěkého osídlení vně od této „linie“ směrem na Vysočinu, a to ani přes poměrně dobrou úroveň povrchového průzkumu.¹⁸ Zajímavé je, že u obou sídlištních areálů je tato hranice „ostrá“, výskyt keramických zlomků se mění „skokem“, kdy na několika krocích směrem „vně“ jejich výskyt náhle mizí, až to dělá dojem jakéhosi „fázového posunu“ (obr. 3). V obou těchto případech je sice vazba na sprašové podloží evidentní, i v geologické mapě (Fišera – Štěpánek 1996, list 13–43) je zde zachycen okraj výskytu spraší (a sprašových hlín), ale to samo o sobě na vysvětlení tohoto jevu, tedy poměrně ostré hranice pravěkého osídlení v této oblasti nestačí, protože sprašové profily jsem pozoroval například v údolí potoka Výrovky mezi Chrásticemi (okres Havlíčkův Brod) a Okřesančí (okres Kutná Hora), stejně tak

14 ZM 10, 13–43–02: Z 380, J 145 mm.

15 Za zmínku stojí, že z této oblasti uváděla Jana Pehalová pravěké nálezy učiněné jejím dědou panem Antonínem Houžvičkou na přelomu 40. a 50. let 20. století. Dokud jsem se nepřesvědčil ve výkopech o existenci pravěkého osídlení, tak jsem se k tomu stavěl rezervovaně, když v ornici jsem nenalezal donedávna vůbec nic.

16 Dosud jsem neviděl žádný výkop protínající tento areál, ale mluvil jsem osobně v roce 1998 s místním pamětníkem panem Valentou z Hostovic, který vzpomínal na meliorační práce na těchto polích v 70. letech 20. století, který si tehdy ničeho zvláštního ve výkopech nevšimnul, ovšem poté, co jsem mu ukázal keramické zlomky z polí, litoval toho, že o nich nevěděl a netušil, čeho si má také všimnout. Možné je ale i to, že na podstatné části plochy tohoto areálu jsou pravěké objekty zcela rozorány, čemuž nasvědčuje i místy jejich fragmentarita.

17 Za pomoc při určování materiálu z okolí Hostovic děkuji Slavomilu Venclovi z Archeologického ústavu Praha.

18 Jihoovýchodním směrem od této „linie“, tak jak se mně zatím jeví, mám ovšem doloženu ve vzpomínkách Jany Pehalové lokalitu na pravém břehu Hostačovky (v poloze ZM 10, 13–43–03: Z 275, J 117 mm, katastrální území Zvěstovice) nedaleko Hostačova (okres Havlíčkův Brod). Na tomto poli sbírala kolem roku 1954 společně se svým dědou Antonínem Houžvičkou velké, výrazné, černé a zdobené fragmenty lineární keramiky, které ji právě pro nápadnost výzdoby, tvar a úpravu povrchu utkvěly výrazně v paměti. Tuto polohu jsem dosud neprověřoval, zato v roce 2001 na jaře jsem procházel nedalekou terénní dominantu v poloze (ZM 10, 13–43–03: Z 285, J 50 mm) „U hradiště“ a dále směrem ke Zvěstovicím (okres Havlíčkův Brod). Bohužel s negativním výsledkem.

jsou sprašové hlíny u Sirákovic¹⁹ a spraše u Stupárovic²⁰ (obojí okres Havlíčkův Brod). Údolí Výrovky mezi Chrásticemi a Okřesančí jsem věnoval opakovaně pozornost právě z důvodů možného výskytu pravěkého osídlení, stejně tak i katastru obce Okřesaneč.

Závěrem jsem nucen s lítostí konstatovat, že na katastru Golčova Jeníkova pravděpodobně zaniklo rozoráním bez jakékoliv evidence malé pravěké sídliště a pohřebiště nejspíše ze starší doby železné, byť je otázka, zdali obě lokality byly současné. Domnívám se tak kromě jiného i proto, neboť z tohoto období je spolehlivě doloženo intenzivní osídlení kolem obcí Potěhy, Horky a Hostovlice (vše okres Kutná Hora). Tento problém dochování žárových pohřebišť je na území východních Čech dobře znám (Vokolek 1991–1993, 37–39). V úvahu připadá kultura knovízská (Jiráň 2000, 147 a Jiráň 1996, 680) nebo bylanská (Šumberová 1996, 702), jejichž nálezy jsou spolehlivě doloženy na nedalekých katastrech obcí Horky, Hostovlice a Okřesaneč (vše okres Kutná Hora). Eventuální průnik slezskoplátěnického osídlení přes Železné hory do povodí Doubravky a Doubravy je diskutabilní (Jiráň 1996, 676 a Šumberová 1996, 700) a zatím není spolehlivě dokladován pro malou průkaznost staršího nálezu z Ronova nad Doubravou (okres Chrudim).²¹

Přestože nemám k dispozici jakýkoliv datovatelný materiál a fragment keramiky uložený v Muzeu Vysočiny bohužel nemohu považovat z výše uvedených důvodů za průkazný, považuji existenci těchto dvou lokalit za pravděpodobnou vzhledem k hodnověrné tradici, kterou jsem měl možnost opakovaně probírat z různých stran v průběhu času. Zdá se, že obě lokality, sídliště i pohřebiště, byly z různých časových období, jak naznačuje ústně tradované určení materiálu Jaroslavem Petrbokem, který se s ním měl možnost seznámit.

Tento článek si dovoluji věnovat jako skromné requiem za zničenou archeologickou sbírku Antonína Houžvičky (1880–1960), rodáka z Roztok u Prahy, který v důchodovém věku systematicky procházel mimo jiné širší okolí Golčova Jeníkova, Habrů a Vilémova často ve společnosti rázovité postavy naší archeologie a malakozoologie Jaroslava Petrboka (1881–1960). Jsem rád alespoň tomu, že v raných dětských vzpomínkách Jany Pehalové (vnučky Antonína Houžvičky) se dochovaly místa jejich toulek, které s nimi absolvovala, a výraznější nálezy (kterých nebylo málo). Nálezy z míst, kde v dnešní době nenacházím nic, v lepším případě skoro nic a kde tehdy dle jejích vzpomínek hluboká orba odhalila výrazné a dobře určitelné keramické fragmenty. Nemám rád slovo „kdyby“, přesto jsem nucen s lítostí konstatovat, že v případě dochování archeologické sbírky by se dalo o pravěku sledované oblasti napsat něco úplně jiného a jinak.²² Domnívám se totiž, že ve sledovaném regionu stejně jako jinde v Čechách došlo v 50. letech 20. století v souvislosti se změnou techniky obdělávání pozemků k podstatnému nárůstu množství odhalených artefaktů, které zanikly bez evidence (srovnej Kuna 2004, 307).

Děkuji Pavlu Rousovi za pečlivé přehlédnutí textu a cenné připomínky k němu.

¹⁹ Zde jsou také ostrůvky spraší, které dokládají nálezy sprašových konkrementů (cicvárů). Přímo na nich leží zaniklá ves Mrchojedy a část jejích polností (Pehal 2006, 150–162). Kompletní povrchový průzkum okolí (včetně celého katastru vsi Sirákovice) kromě ojedinělých nálezů štípané industrie dosud nepřinesl průkazné doklady pravěkého osídlení.

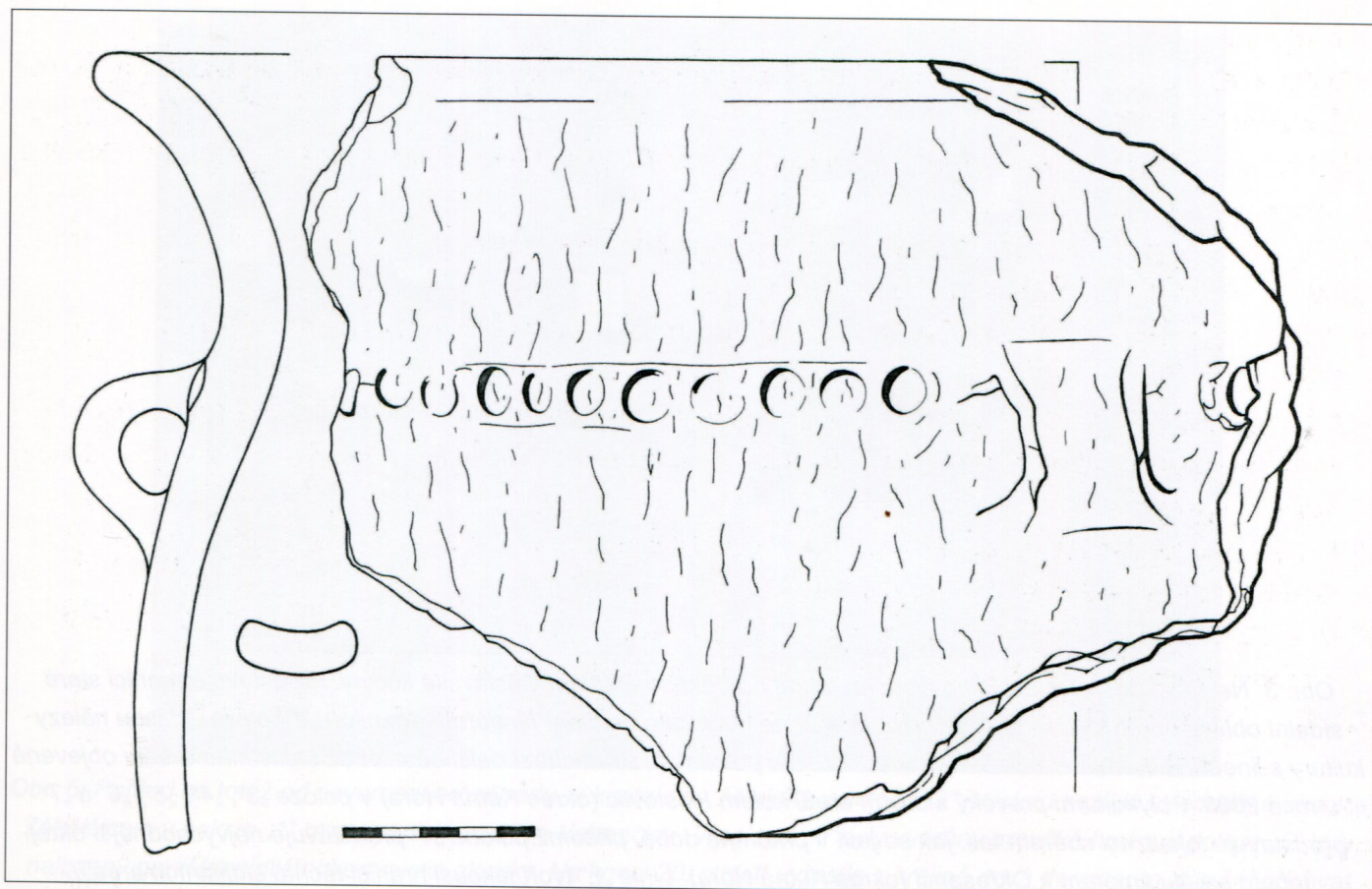
²⁰ Zaniklá středověká vesnice ze 13. století v poloze „Černé hory“ ležela s částí svých polností přímo na ostrůvku spraše (nálezy cicvárů), ale velice pečlivý a opakovaný povrchový průzkum včetně širšího okolí nezachytil ani stopu průkazného pravěkého osídlení (Pehal 2006, 124–139).

²¹ Birnbaumová – Jansová 1929, 290.

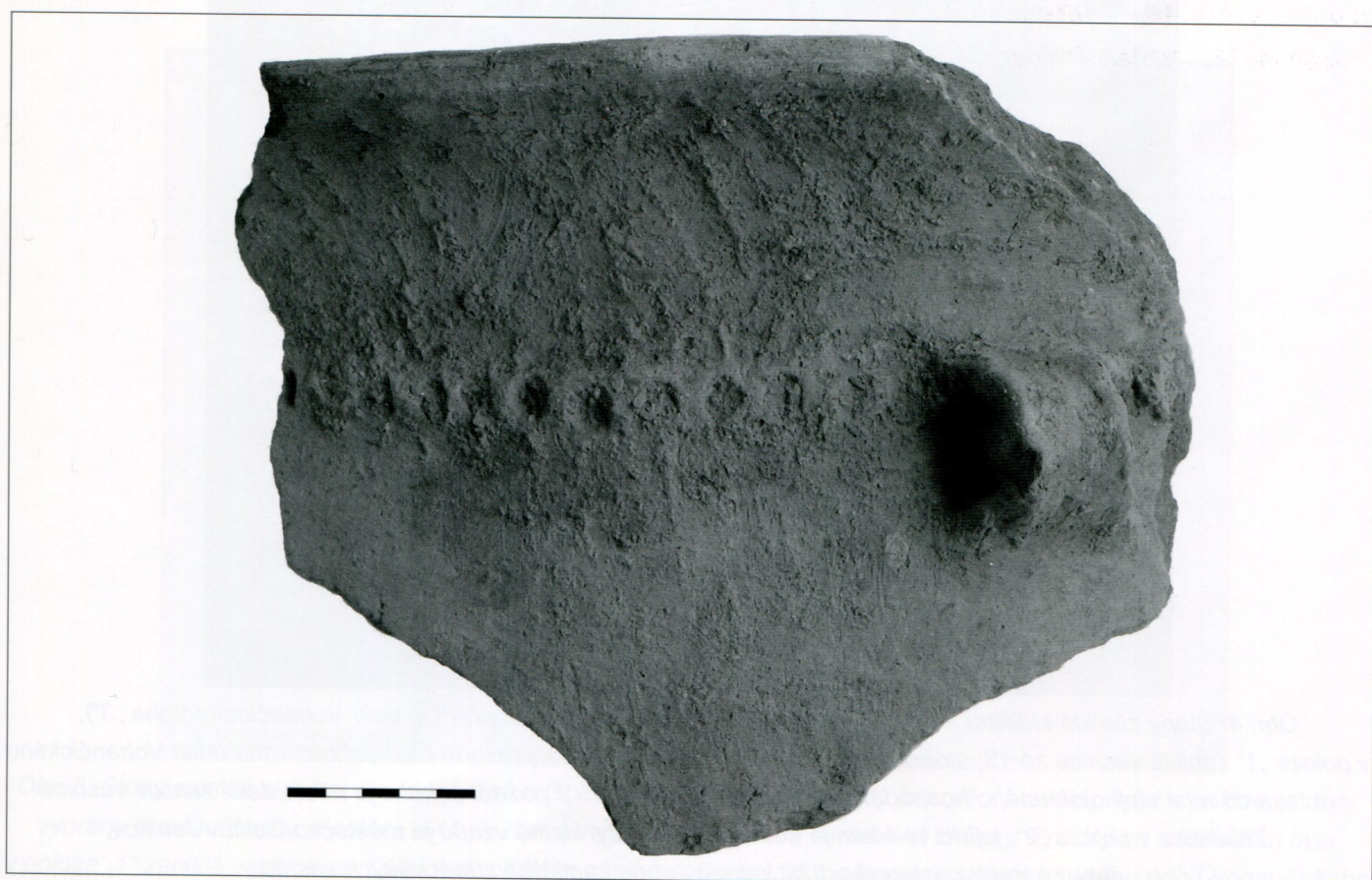
²² I tak ovšem považuji za vhodné prohlásit s respektem a uznáním, že pokud vidím (mám možnost vidět) středověkou historii (a prehistorii) zmíněného území jinak, než se jevila (mohla jevit) Antonínu Houžvičkovi, tak je tomu proto, že čerpám z trosek jeho práce a především z řady originálních informací Jany Pehalové (která, ač to popírá, nosí v hlavě mnoho důležitých podnětů pro moji práci).

Literatura:

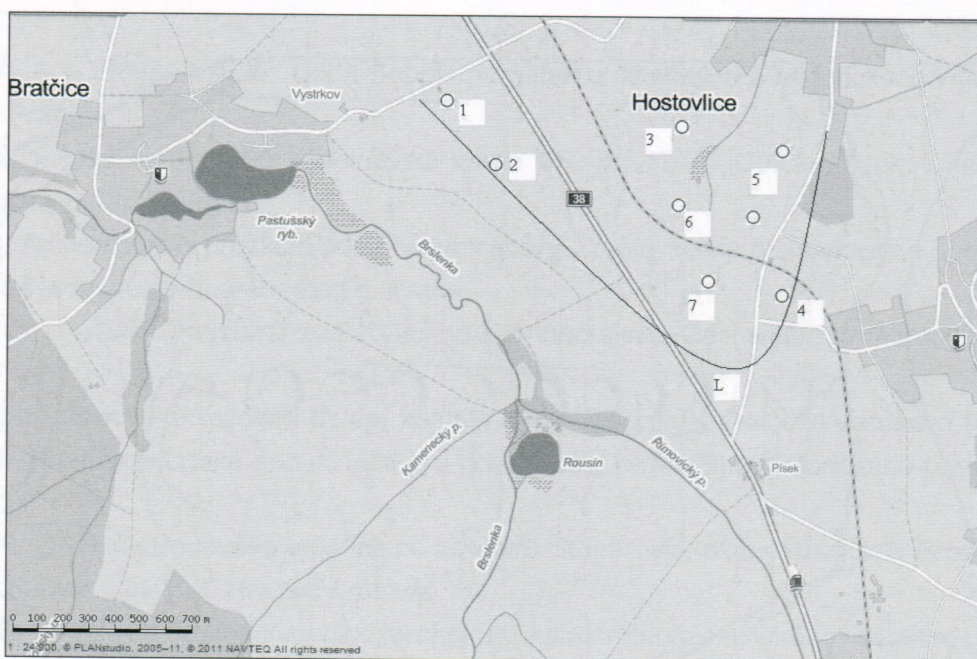
- BIRNBAUMOVÁ, A. – JANSOVÁ, L., 1929: Soupis památek uměleckých a historických v politickém okrese Čáslavském. Praha.
- FIŠERA, M. – ŠTĚPÁNEK, P., 1996: Geologická mapa ČR, list 13–43 Golčův Jeníkov, měřítko 1:50 000, Český geologický ústav. Praha.
- KUNA, M., 1994: Archeologický průzkum povrchovými sběry, Zprávy české archeologické společnosti. Praha.
- KUNA, M., 2004: Nedestruktivní archeologie. Praha.
- PAVLŮ, I. – RULF, J., 1996: Nejstarší zemědělci na Kutnohorsku a Čáslavsku, Archeologické rozhledy 48. Praha.
- PEHAL, Z., 2002: Středověké osídlení kolem kostela svaté Markéty v Golčově Jeníkově (okres Havlíčkův Brod), Sborník Havlíčkobrodské společnosti pro povznesení regionálně historického povědomí 2, 20–33. Havlíčkův Brod.
- PEHAL, Z., 2006: Zaniklá středověká vesnice na katastru Stupárovic, okres Havlíčkův Brod, Zpravodaj muzea Hradec Králové, 124–139. Hradec Králové.
- PEHAL, Z., 2006: Zaniklá středověká vesnice Mrchojedy, katastrální území Sirákovice, okres Havlíčkův Brod, východní Čechy, Zpravodaj muzea Hradec Králové, 150–162. Hradec Králové.
- JIRÁŇ, L., 1996: Osídlení Kutnohorska a Čáslavska v období kultur popelnicových polí, Archeologické rozhledy 48. Praha.
- JIRÁŇ, L., 2000: Výzkumy v Čechách 1998, Archeologický ústav. Praha.
- PAJEROVÁ, M., 2010: Pravěké nálezy okresu Havlíčkův Brod, nepublikovaná bakalářská práce. Hradec Králové.
- ROUS, P., 1981: Katalog pravěkých nálezů (okres Havlíčkův Brod), Zpravodaj Krajského muzea východních Čech. Hradec Králové.
- ŠUMBEROVÁ, R., 1996: Bylanská kultura na Kutnohorsku a Čáslavsku, Archeologické rozhledy 48. Praha.
- VOKOLEK, V., 1991–1993: K současným problémům východočeské archeologie, Zpravodaj Muzea v Hradci Králové 18. Hradec Králové.

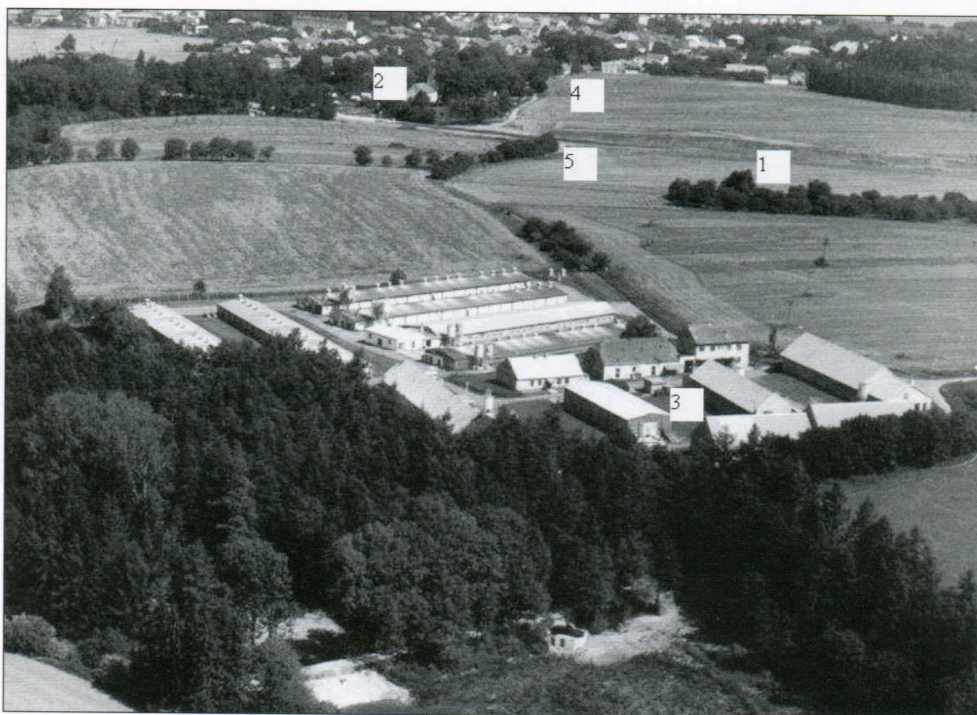
Obr. 1: Keramický zlomek ze starší doby železné uložený v Muzeu Havlíčkův Brod. Kresba Ondřej Jíša, digitální úprava Aleš Knápek.

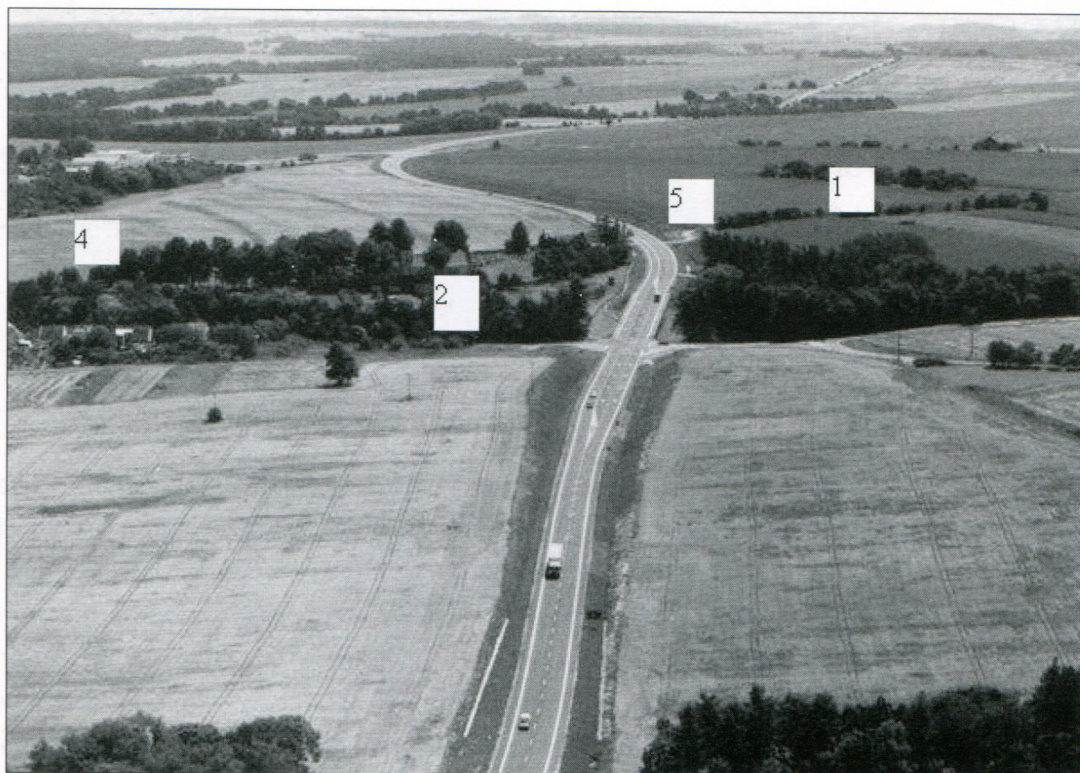
Obr. 2: Fotografie keramického zlomku ze starší doby železné uloženého v Muzeu Havlíčkův Brod. Foto Pavel Rous, digitální úprava Aleš Knápek.

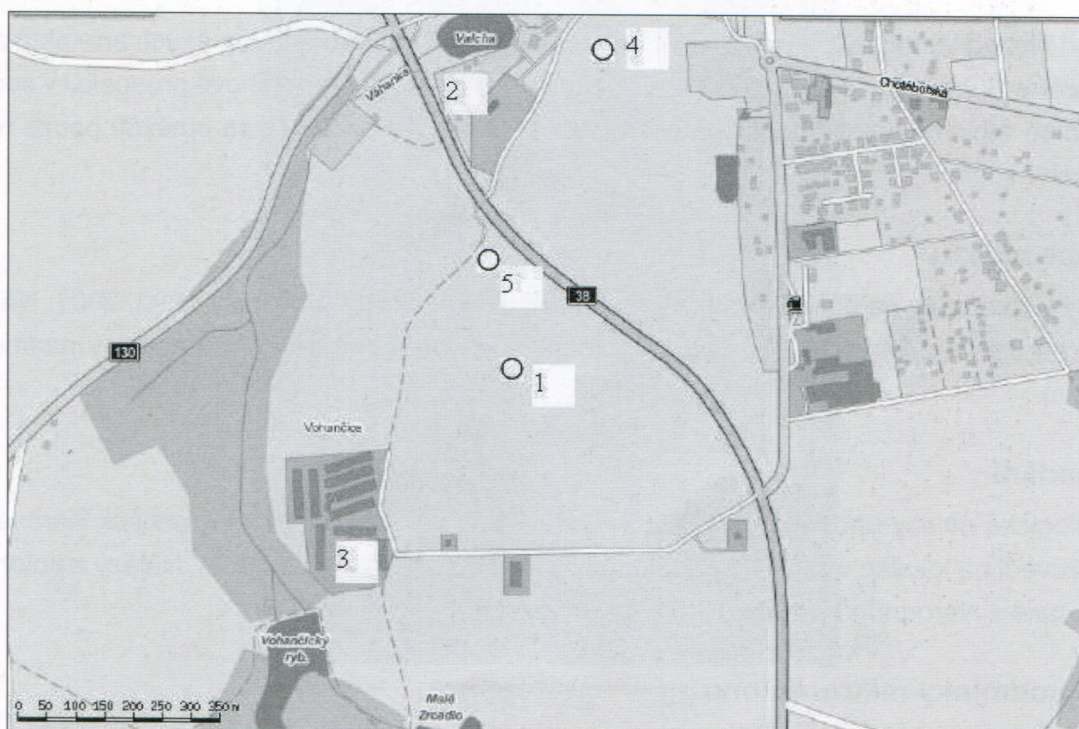
Obr. 3: Nejzazší dosud známý jihovýchodní okraj pravěkého osídlení Časlavské kotliny. Představuje hranici staré sídelní oblasti oproti Vysočině. V poloze „1“ a „2“ je neolitické osídlení (lineární keramika). V poloze „2“ jsou nálezy kultury s lineární keramikou učiněné v roce 1998 a v poloze „1“ se nachází další část téhož sídlištního areálu objevená v roce 2000. Polykulturní pravěký sídlištní areál kolem Hostovic (okres Kutná Hora) v poloze „3“, „4“, „5“, „6“ a „7“ představuje lokalizaci sběrem tak, jak se jeví v přítomné době, přičemž poloha „4“ představuje nejvýchodnější okraj tohoto areálu směrem k Okřesanči (okres Kutná Hora). Linie „L“ tvoří jakousi hranici těchto sídlištních areálů, která se jeví ve světle povrchových sběrů jako stabilní a „ostrá“. Dosud nepublikované výzkumy autora.

Obr. 4: Stopy zaniklé sídlištní struktury jižně u Golčova Jeníkova. V popředí je dvůr Vohančice (poloha „3“), v poloze „1“ zaniklá vesnice ze 13. století, po jejím zániku došlo patrně k přesunu osídlení na hranu údolí Vohančického potoka do míst stejnojmenného hospodářského dvora, poloha „3“. V pozadí snímku je místo další zaniklé vesnice Zábělčice v poloze „2“, jejímž reliktem je kostel sv. Markéty. Úplně vzadu je městečko Golčův Jeníkov, jehož katastr postupně pohltil katastry obou zaniklých středověkých vesnic. V poloze „4“ byly vyorány pravěké hroby, v poloze „5“ byly nalezeny pravěké sídlištní keramické zlomky. Letecký snímek 1. 8. 2000, Miloslav Růžička, Vilémov.

Obr. 5: Pohled na totéž od severoseverozápadu, u kostela sv. Markéty v poloze „2“ je místo zaniklé středověké vesnice Zábělčice a v poloze „1“ místo zaniklé vesnice Vohančice. V poloze „4“ byly vyorány pravěké hroby, v poloze „5“ byly nalezeny pravěké sídlištní keramické zlomky. Na konci 20. století vyrostla v krajině nová dominanta, silniční obchvat Golčova Jeníkova. Původní středověký půdorys osídlené krajiny vzniknuvší ve 13. století je nenápadný, ale vnímavému pozorovateli stále patrný. Letecký snímek 1. 8. 2000, Miloslav Růžička, Vilémov.

Obr. 6: Stopy zaniklé sídlištní struktury jižně u Golčova Jeníkova. Její kořeny jsou již z pravěku, když v poloze „4“ byly vyorány pravěké hroby, v poloze „5“ byly nalezeny pravěké sídlištní keramické zlomky. Později ve středověku byla v poloze „1“ zaniklá vesnice ze 13. století, po jejím zániku došlo patrně k přesunu osídlení na hranu údolí Vohančického potoka do míst stejnojmenného hospodářského dvora, poloha „3“. V poloze „2“ je místo zaniklé vesnice Zábělčice, jejímž pozůstatkem je kostel sv. Markéty.